

Praten met Iran: hoe sneller, hoe beter

De Amerikaanse president Barack Obama kondigde in april aan dat hij wil praten met Iran, zelfs zonder vooraf voorwaarden te stellen. Dit is een opvallende ommezwaai in het Amerikaanse beleid, waarin directe contacten met de islamitische republiek jarenlang zorgvuldig werden vermeden. Tot voor kort gold een harde voorwaarde: eerst het nucleaire verrijkingsprogramma stoppen voor er ook maar over iets onderhandeld kan worden.

De koerswijziging waartoe Obama het initiatief heeft genomen, valt zonder meer toe te juichen. Praten met Iran is noodzakelijk. De internationale gemeenschap heeft veel te winnen bij een goed gesprek tussen de Verenigde Staten en Iran. In diverse actuele dossiers in de internationale betrekkingen vervult Iran een sleutelpositie.

Met stip op één staat uiteraard het nucleaire non-proliferatiedossier. Er bestaat weinig twijfel dat Iran heimelijk bezig is met een eigen kernwapenprogramma. Mocht het land werkelijk de status van kernwapenmacht bereiken, dan zou dat wel eens het definitieve einde voor het wereldomvattende nucleaire non-proliferatieregime kunnen betekenen. Een kernwapenwedloop in het Midden-Oosten zal volgen en de proliferatiegolf zal zich op de langere termijn waarschijnlijk niet tot deze regio beperken. De internationale gemeenschap heeft er daarom alle baat bij Iran ervan te overtuigen het niet zover te laten komen. Tot nu toe is dat echter niet eenvoudig gebleken. Onder andere door sterke onderlinge verdeeldheid heeft de internationale gemeenschap de afgelopen jaren niet kunnen voorkomen dat de eerste Iraanse atoombom binnen handbereik is gekomen. Wellicht is het hoogst haalbare nog slechts Teheran ervan te overtuigen alleen het laatste stapje niet te zetten. Iran zou dan wel de capaciteit hebben om in relatief korte tijd kernwapens te bouwen, maar dit in de praktijk niet doen. Er zijn meer landen die deze status hebben, zonder dat iemand daar moeilijk over doet – Japan is hiervan een voorbeeld.

Daarnaast kan de internationale gemeenschap niet om Iran heen, als men tenminste vrede en stabiliteit in het Midden-Oosten wil bewerkstelligen. Zo houdt de Iraanse steun aan de militante bewegingen Hezbollah en Hamas de instabiliteit in Israël, de Palestijnse gebieden, Libanon en Syrië in stand. Deze

steun heeft ook negatieve effecten op omliggende landen, zoals Egypte. Op een of andere manier moet het bewind in Teheran ervan overtuigd worden dat deze steun moet worden beëindigd.

Verder zijn er nog de problemen in Irak en Afghanistan. Als buurland van beide conflicthaarden is Iran onmisbaar voor het duurzaam stabiliseren van deze landen. In hoeverre beschuldigingen waar zijn dat Teheran in zowel Afghanistan als Irak bepaalde strijdende partijen steunt, doet niet eens ter zake: het land heeft zelf op de lange termijn ook belang bij een stabiele omgeving. Aangezien Iran van grote hulp kan zijn, dient Teheran meer bij de internationale inspanningen op deze 'hoofdpijndossiers' te worden betrokken.

Tot slot spelen er grote economische belangen in de kwestie-Iran. Het land is een belangrijke olieproducent, en zou zonder sancties overal een graag geziene handelspartner zijn. Op dit moment lijken de economische sancties van de Verenigde Naties en de Verenigde Staten vooral tot gevolg te hebben dat de olie-uitvoer van Iran zich concentreert op bepaalde landen (in het bijzonder China) in plaats van dat die export grootschalig afneemt. Afschaffing van deze sancties zou het Westen zonder twijfel economisch voordeel brengen.

Omgekeerd heeft ook Iran veel te winnen bij toenadering met de Verenigde Staten en, in het kielzog daarvan, de rest van de westerse wereld. De economie van het land is er slecht aan toe, waardoor ook de binnenlandse onrust wordt gevoed. De machthebbers hebben er dan ook alle belang bij de sanctiedruk te verlichten en de economische banden met het Westen aan te halen.

Daarnaast valt er voor Iran de nodige winst te boeken op veiligheidsgebied. Het heeft weinig bevriende landen in de buurt en afspraken over een regionale veiligheidsstructuur kunnen wat dat betreft veel kou uit de lucht halen. Ook een Amerikaanse diplomatieke erkenning van het regime in Teheran of zelfs een vorm van veiligheidsgaranties aan dit streng-islamitisch bewind, waarbij de dreiging van 'regime change' van tafel gaat, kan wellicht wonderen doen. Er zijn nu immers zelfs geen officiële diplomatieke betrekkingen. Een probleem is echter wel hoe Israël betrokken kan worden bij het bevor-

deren van een Iraans gevoel van veiligheid. Als het gaat om Iraanse veiligheidspercepties, wijzen Iraanse diplomaten soms terecht op het nucleaire wapenarsenaal waarover Israël hoogstwaarschijnlijk beschikt – buiten alle internationale verdragen om, maar zonder dat het tot veel internationale pressie leidt.

Bovenal heeft Iran eventueel baat bij gesprekken met de Verenigde Staten, doordat Teheran zijn felbegeerde positie als (regionale) grote mogelijkheid ermee erkend kan zien. Nationale trots is een van de grootste drijfveren achter het nucleaire programma. Wellicht kan die trots ook op andere wijze in ere gehouden worden, bijvoorbeeld door het erkend worden als belangrijke actor in de kwesties-Irak en -Afghanistan.

Kortom, reden genoeg voor Obama om het gesprek met Iran aan te gaan. Daarbij is echter wel haast geboden. Israël heeft al meermalen gedreigd dat het niet langs de zijlijn zal afwachten tot Iran nucleaire wapens ter beschikking heeft. Een Israëliërs bombardement op Iraanse nucleaire installaties ligt in de lijn der verwachting – waarschijnlijk zelfs op korte termijn. Israëliërs aanvallen op nucleaire installaties in Irak en Syrië zijn immers ook succesvol gebleken. Waar twee jaar geleden het bombardement op een Syrisch militair complex nog verbazingwekkend weinig rumoer teweegbracht, zal een aanval op Iraans grondgebied echter vrijwel zeker tot verdere escalatie van de instabiele situatie in het Midden-Oosten leiden. De kans is bovendien klein dat een dergelijke militaire operatie Iran op langere termijn van kernwapens zal afhouden. Snelheid is dus om twee redenen geboden: Iran afhouden van werkelijke productie van kernwapens en Israël afhouden van een aanval op Iraanse doelen.

Wie ook de presidentsverkiezingen in Iran wint op 12 juni 2009 – de fel anti-Westerse Ahmadinejad maakt zeer goede kans op herverkiezing – het nucleaire programma zal niet stilgelegd worden. Het technologisch hoogstaande programma, dat officieel vreedzame doeleinden dient, geniet daarvoor teveel steun in alle kringen van de Iraanse samenleving. De harde Amerikaanse aanpak tot nu heeft de eenheid en halsstarrigheid in het land vooral versterkt, mede doordat 'aartsvijand' Amerika de internationale gemeenschap niet eensgezind achter zich wist te krijgen en sancties daardoor slechts van geringe invloed waren. De harde aanpak is te lang doorgezet zonder effectief te zijn en moet nu worden gewijzigd voor het te laat is. Praten met Teheran lijkt de enige

mogelijkheid escalatie van het 'nucleaire probleem' in Iran te voorkomen. Ook Iran heeft te winnen bij toenadering, en dat wordt onder gematigde krachten binnen de Iraanse machthebbers terdege beseft, ook al is het aanbod van Obama tot nog toe weinig enthousiast onthaald. Hoog tijd om rond de tafel te gaan zitten dus, maar wel snel graag.

Sico van der Meer is verbonden aan het *Clingendael Security and Conflict Programme* (CSCP).